

DE GRONDWET - ARTIKEL 138 - AANPASSING NIET GEWIJZIGDE BEPALINGEN

1. Voordat de in tweede lezing aangenomen voorstellen tot verandering in de Grondwet door de Koning worden bekrachtigd, kunnen bij de wet:
  - a. de aangenomen voorstellen en de ongewijzigd gebleven bepalingen van de Grondwet voor zoveel nodig aan elkaar worden aangepast;
  - b. de indeling in en de plaats van hoofdstukken, paragrafen en artikelen, alsmede de opschriften worden gewijzigd.
2. Een voorstel van wet, houdende voorzieningen als bedoeld in het eerste lid onder a, kunnen de kamers alleen aannemen met ten minste twee derden van het aantal uitgebrachte stemmen.

WETENSCHAPPELIJK COMMENTAAR ARTIKEL 138 - AANPASSING NIET GEWIJZIGDE BEPALINGEN - B.M.J. VAN DER MEULEN

Inhoudsopgave

1. Aanpassing van de tekst en wijziging van de indeling
2. Rubricering
3. Literatuur
4. Historische versies

Editie april 2016

1. AANPASSING VAN DE TEKST EN WIJZIGING VAN DE INDELING

Artikel 138 biedt voorzieningen voor technische problemen die gedeeltelijke verwerping van herzieningsvoorstellen kan meebrengen. Vooral bij ingrijpende voorstellen kan dan de innerlijke samenhang of de inhoudelijke afstemming van verschillende tekstgedeelten worden doorbroken. Het eerste lid onder a voorziet in niet-inhoudelijke tekstuele harmonisatie. Het eerste lid onder b voorziet in een mogelijke wijziging van de indeling van de Grondwet. Deze redactionele aanpassingen en wijzigingen in ‘uiterlijke vormgeving’ kunnen bij wet plaatsvinden. De aanpassingen (a), respectievelijk wijzigingen (b) worden na de tweede lezing opgenomen in een wetsontwerp. Pas nadat die wet het *Staatsblad*

heeft bereikt, volgt publicatie in het Staatsblad van de aangepaste nieuwe grondwetsbepalingen.^[1]

Aanpassingen (a) en wijzigingen (b) mogen in één wet gebeuren, maar dat hoeft niet.^[2] Dit is belangrijk vanwege de vereiste tweederde meerderheid voor aanneming van de onder a bedoelde aanpassingen. De normale wetgevingsprocedure is van toepassing, inclusief amendements-recht van de Tweede Kamer. De enige afwijking betreft de versterkte meerderheid bij aanpassingen als bedoeld onder a.

Het eerste lid 1, onder a, bevat de restrictie ‘voor zoveel nodig’. Tekstwijziging moet nodig zijn anders kan zij haar karakter van aanpassing verliezen en neerkomen op een herziening. De regering benadrukte dat zin en strekking van de aan te passen voorschriften ongewijzigd dienen te blijven.^[3]

Anekdotisch is de discussie over vervanging van het woord ‘Koning’ door ‘regering’ in (thans) artikel 97, tweede lid (oppergezag over de krijgsmacht). De regering en een meerderheid in de Tweede Kamer vonden dit nodig toen bleek dat sommige kamerleden een bijzondere gezagsrelatie over de krijgsmacht wensten van het staatshoofd persoonlijk.^[4]

Desgevraagd^[5] heeft de regering verklaard dat ‘ongewijzigd gebleven bepalingen van de Grondwet’ (a) een ruime strekking heeft. Het betreft niet alleen grondwetsbepalingen die als gevolg van verwerping van een herzieningsvoorstel ongewijzigd blijven, maar alle bepalingen die niet worden herzien, ook die waarvoor geen wijzigingsvoorstellen zijn ingediend.^[6]

2. RUBRICERING

Lid 1, onder b, betreft uiterlijke aspecten van de Grondwet. Het gaat verder dan artikel 141, dat zich beperkt tot vernummering en verwijzingen. Krachtens artikel 138 kan de indeling in en de plaats van hoofdstukken, paragrafen en artikelen worden gewijzigd. Ook kunnen opschriften worden veranderd. Deze ruimere bevoegdheid is, anders dan in artikel 141, de wetgever toegekend, niet de regering.^[7]

De Grondwet eist bij deze voorstellen (b) geen gekwalificeerde meerderheid, omdat het uitsluitend om uiterlijke vormgeving zou gaan.^[8] Rubricering kan echter betekenis hebben voor interpretatie. Dit temeer nu ook de *formulering* van de opschriften onder deze wijzigingsbevoegdheid valt. Terughoudendheid en zorgvuldigheid zijn derhalve op hun plaats.

3. LITERATUUR

- T. Zwart, Het slotoffensief van de krijgsmacht, in: Verhalen over de Grondwet, Den Haag 1993

4. HISTORISCHE VERSIES

Add. art. IX Gw 1972: Voordat de in tweede lezing aangenomen voorstellen tot verandering in de Grondwet door de Koning worden goedgekeurd, kunnen bij de wet:

- a. de aangenomen voorstellen en de ongewijzigd gebleven bepalingen van de Grondwet voor zoveel nodig aan elkaar worden aangepast;
- b. de indeling in hoofdstukken, afdelingen, paragrafen en artikelen, de opschriften en de nummering van de artikelen worden gewijzigd.

Het ontwerp van een wet, houdende bepalingen als bedoeld onder a, kunnen de Kamers der Staten Generaal niet aannemen dan met twee derden van de uitgebrachte stemmen.

NOTEN

1. Bijl. Hand. II 1970/ 71, 10 738, nr. 5, p. 4- 5.
2. Bijl. Hand. II 1970/ 71, 10 738, nr. 5, p. 4. Zie ook Nng Tweede lezing (tweede gedeelte), p. 16.
3. Bijl. Hand. II 1969/ 70, 10 738, nr. 3, p. 6- 7.
4. Nng Tweede lezing (tweede gedeelte), p. 69 e.v. Zie hierover T. Zwart, Het slotoffensief van de krijgsmacht, in: Verhalen over de Grondwet, Den Haag 1993.
5. Bijl. Hand. II 1970/ 71, 10 738, nr. 4, p. 3.
6. Bijl. Hand. II 1970/ 71, 10 738, nr. 5, p. 4.
7. Bijl. Hand. II 1970/ 71, 10 738, nr. 5, p. 4.
8. Bijl. Hand. II 1969/ 70, 10 738, nr. 3, p. 6.

CITEER SUGGESTIE

B.M.J. van der Meulen, Commentaar op artikel 138 van de Grondwet, in: E.M.H. Hirsch Ballin en G. Leenknecht (red.), Artikelsgewijs commentaar op de Grondwet, webeditie 2019 (www.Nederlandrechtsstaat.nl).